

Винникова, Е. А. К вопросу организации работы с детьми с умственной отсталостью в Республике Польша / Е. А. Винникова, А. В. Гаврилов / Материалы III международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы психологии личности и межличностных отношений». – Каменец-Подольск: ПП Медобори, 2011. – С. 51-54.

*О.В. Гаврилов,
О.А. Винникова*

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ У РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Основне питання, яке постає перед нами, коли ми говоримо про навчання тяжких дітей: чи доречно витратити величезні кошти на організацію роботи з дітьми з помірною, тяжкою і особливо глибокою розумовою відсталістю, якщо результати цих зусиль виявляються такими мізерними? На це питання можна зразу ж дати остаточну відповідь – доречно. Ще Л.С. Виготський у своїх працях зазначав: "... ідіот, якого поміщають в умови відповідного, спеціально організованого, раціонального виховання, виграє в своїх можливостях не менше, а більше, ніж нормальна дитина... Відстала дитина потребує

навчання більшою мірою, ніж нормальна – ось основна ідея сучасної педагогіки. Якщо міряти відсталу дитину відповідною їй міркою, то її просування з допомогою спеціально організованого навчання насправді дає більш значущі результати, ніж навчання нормальної дитини...”. Замість хибної прямої пропорційної залежності між відсталістю і ступенем необхідності навчання сучасна наука висуває положення про обернену пропорційну залежність першої і другої величини.

Характеризуючи організацію допомоги таким дітям у Польщі, необхідно зазначити, що вона включає в себе різноманітні напрямки. Там функціонують спеціальні школи як денного, так і цілодобового перебування, спеціальні дошкільні установи для різних категорій неповносправних дітей, інтегровані класи і групи дошкільного виховання, в яких нараховується на 20 дітей від 3 до 5 осіб з тими чи іншими відхиленнями в розвитку, також інтегративні класи і групи, які працюють за окремою програмою і мають окремі приміщення, але розташовані в загальноосвітніх навчальних закладах, будинки сімейного типу, в яких виховуються 10-12 дітей з тими чи іншими відхиленнями, спеціальні заклади при релігійних установах, групи для дітей з відхиленнями у загальних закладах після шкільної освіти. Наведемо приклад структури спеціальної школи денного перебування дітей з легкою, помірною, тяжкою і глибокою розумовою відсталістю, а також з класами для дітей, які страждають на аутизм.

У Польській республіці основний напрямок роботи в спеціальних закладах для дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю складають не формування навичок письма, читання і рахунку, хоч і це не виключається з програми, а, перш за все, формування навичок спілкування, самообслуговування і санітарно-гігієнічних навичок, тобто найнеобхідніших для дитини навичок поведінки, які дозволять їй якомога самостійніше почуватись у соціальному середовищі, зменшують необхідність сторонньої допомоги такій дитині, стороннього нагляду і опіку. Вся робота організовується через використання ігрових форм, адже саме гра є для них найбільш прийнятною формою поведінки. Саме через гру такі діти краще опановують соціальні ролі, усвідомлюють своє місце в соціумі, вчаться керувати своєю поведінкою, своїм емоційним станом, враховувати стани інших людей. Такий підхід до формування у дітей з помірною і тяжкою розумовою відсталістю системи знань, умінь і навичок враховує відоме положення Л.С. Виготського про те, що в процесі корекційної роботи з дітьми з психофізичними вадами потрібно опиратись на збережені або менш ушкоджені ланки особистості дитини.

У спеціальний заклад діти приходять у віці 6-7 років. Після цього вони 6 років навчаються у початковій школі, в якій відкриті класи А, В, С. Наповнюваність класів – до 12 дітей. У класах А навчаються діти з легкою розумовою відсталістю, в класах В – діти з помірною і тяжкою розумовою відсталістю, в класах С – організовується робота з дітьми з глибокою розумовою відсталістю, а також з дітьми, які страждають на аутизм. В класах С – до 6 дітей.

Характеризуючи навчальний процес у спеціальній школі, необхідно вказати, що заняття в таких класах ведуть два педагоги. Така організація роботи дозволяє оптимально розподілити групові форми роботи і в той же час надати у випадку необхідності допомогу конкретній дитині.

Вже починаючи з 4 класу в план вводяться заняття пристосування до праці, які включають у себе підготовку дітей до виконання різних побутових завдань, самообслуговування тощо; уроки трудового навчання, на яких відбувається формування у дітей елементарних вмінь з виконання трудових операцій, таких як лозоплетіння, приготування обідів, виготовлення виробів з гіпсокартону, з воску, розмальовування, в'язання, вишивання; заняття з формування особистості, які проводяться як уроки формування навичок читання, письма, рахунку, ознайомлення з навколишнім середовищем.

Після 6 років навчання у початковій школі діти класів А і В можуть продовжувати навчання в гімназії, термін навчання в ній – 3 роки. У гімназії діти працюють на уроках з фізичного виховання, трудового навчання, соціально-побутової орієнтації, формування особистості, тобто вивчають письмо, рахунок, читання. Навчально-виховний і корекційно-розвивальний процеси спрямовані, в основному, на формування необхідних для життя в соціальному середовищі навичок: читання, письма, рахунку, виконання трудових операцій, комунікативного спілкування.

Закінчуючи гімназію, діти отримують диплом загального зразка, в якому ні в якому разі не вказано, що дитина навчалась в класі для дітей з легкою, помірною або тяжкою розумовою відсталістю. Вони отримують такий самий диплом, як і діти з нормальним психофізичним розвитком.

Розумово відсталі діти глибокого ступеня направляються до ревалідаційно-виховних груп, в яких проводяться ревалідаційно-терапевтичні заняття, заняття з полісенсорного виховання, невербальної комунікації, альтернативної комунікації, сенсорного стимулювання. Для кожної такої дитини складається індивідуальна едукативна програма, яка включає основні напрямки роботи з ним і ті результати, які при цьому планується отримати з урахуванням психофізичного стану кожної дитини.

Після трьохрічного перебування в гімназії діти з легкою розумовою відсталістю можуть іти на навчання у так звані “школи заводів” (наш аналог – професійно технічні училища, але без отримання середньої освіти), де вони опановують певною виробничою професією, такою як, наприклад, муляр, штукатур, повар тощо. Для того, щоб піти на навчання до такої школи, діти повинні скласти екзамен. Але навіть після зарахування до неї не всі діти отримують трудову спеціальність, адже знову ж таки для цього їм потрібно скласти кваліфікаційний екзамен. У таких школах термін навчання – 2 роки.

Діти з помірною і тяжкою розумовою відсталістю направляються в спеціальні школи пристосування до праці. Термін перебування в цих школах – 3 роки. За цей час з ними проводяться заняття з розвитку і

удосконалення доступних для них навичок виконання трудових операцій, розвиваються і удосконалюються навички письма, читання, рахунку, проводяться заняття з комунікативного спілкування, формування необхідних соціально позитивних і соціально значущих форм поведінки.

При школах існують спеціальні дошкільні групи, до них приймаються діти з порушеннями рухової сфери і розумової відсталості різного ступеня складності. Приймаються в ці групи діти віком від 3 років і перебувають у них до 6-7 річного віку. З такими дітьми проводяться спеціальні заняття з розвитку комунікативних навичок, сенсорного виховання, формування моторних навичок і здатності до пересування, тощо. В таких групах заняття проводять педагог спеціальний і його помічник. У випадку необхідності залучається ще і санітарний працівник. Кількість дітей у таких групах залежно від складності порушення може бути від 2-3 до 6 вихованців. З такими дітьми проводиться 2-3 заняття в день тривалістю 15-20 хвилин кожне.

Діти з глибокою розумовою відсталістю, а також діти з тяжким ступенем розумової відсталості, яка ускладнена порушенням моторної сфери, направляються у ревалідаційно-виховні групи, які також функціонують при школі. Тривалість перебування дітей в таких групах може бути від 5 до 10 років залежно від складності наявних патологій і їхнього ускладнення порушеннями емоційно-вольової сфери. У цих групах проводяться заняття з корекції та розвитку сенсорних відчуттів, навичок комунікації, санітарно-гігієнічних навичок та навичок самообслуговування.

Тому варто зазначити, що система організації роботи з розумово відсталими дітьми з різним ступенем складності порушення в Республіці Польща організована на досить високому рівні і передбачає поступове включення дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю у навчальний процес. При цьому необхідно відмітити, що заняття з рахунку, письма, читання для цих дітей починають на початку шостого року навчання. До цього ж часу у них формуються санітарно-гігієнічні навички і навички самообслуговування, проводиться робота з розвитку комунікативних навичок, відбувається ознайомлення з довкіллям тощо. Отже, основні зусилля педагогів спрямовуються на формування, розвиток тих звичок і навичок, які найбільше потрібні дітям у цей період і загалом впливають на їхню соціальну адаптацію. І лише після цього починається робота з формування навичок рахунку, читання і письма, які сприятимуть адаптації дітей з помірною та тяжкою розумовою відсталістю до життя в соціальному середовищі. Такий підхід до системи навчально-виховної і корекційно-розвивальної роботи дозволить оптимізувати процес формування у такої категорії вихованців навичок та звичок, необхідних для адаптації до соціального середовища.

Отримано 10.03.2011 р.